

3.12.2013

Dnro 2625/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

TUNNISTAMISEN PUUTTUMISEN MERKITYS SYYTEHARKINNALLE JA SYYTTEEN NOSTAMISELLE

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 11.6.2013 päivätyssä kirjeessään syyttäjänviraston kihlakunnansyyttäjän ratkaisua nostaa syyte esitutkintapöytäkirjan perusteella ja "ajaa kanne loppuun asti", vaikka todistelutarkoituksessa kuultu henkilö (rikoksen uhrin äiti) kertoi oikeudenkäynnissä, että tekijästä hänelle kerrotut tuntomerkit eivät täsmänneet epäiltyyn.

Kantelun liitteenä olevasta esitutkintapöytäkirjasta käy ilmi kysymyksessä olleen epäillyn laittoman uhkauksen. Rikoksen asianomistajana ollut vuonna 2001 syntynyt tyttö oli 4.2.2011 kertonut tapaamalleen poliisipartiolle tummaihoisen miehen toistuvasti uhkailleen häntä. Tyttö oli antanut poliisille miehen tuntomerkit. Poliisipartio oli ottanut tytön kyytiin ja ajomatkan aikana tyttö osoitti kerrostalon rappukäytävän, jossa oli nähnyt häntä seuranneen miehen. Esitutkinnassa kuultuna tyttö kertoi tietävänsä, että mies asuu tässä talossa hänen kaverinsa kodin alapuolella.

Esitutkinnassa todistajana kuultu poliisipartion vanhempi konstaapeli kertoo käyneensä samana päivänä rappukäytävässä työparinsa kanssa katsomassa rappukäytävän asukasluetteloa. Tuolloin silmiin pisti kantelijan nimi, koska asukasluettelossa ei ollut monta ulkomaalaista nimeä ja kantelijan nimi viittasi eniten tummaihoiseen mieheen.

Esitutkinta-aineiston sekä asiassa annetun käräjäoikeuden lainvoimaisen, syytteen hylänneen tuomion mukaan asiassa ei ollut järjestetty minkäänlaista valokuvaan tai muuhun perustuvaa tunnistamistilaisuutta. Esitutkinta-aineiston perusteella epäilty, jota vastaan sittemmin nostettiin syyte, valikoitui sillä, että hänen nimensä viittasi "eniten tummaan mieheen" siitä joukosta, josta epäilty uhrin kertomuksen perusteella valikoitui.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Kihlakunnansyyttäjä A kertoo selvityksessään nostaneensa kysymyksessä olevan syytteen kantelijaa vastaan. Näyttönä on ollut lapsen videokuulustelu litterointineen sekä lapsen äidin, epäillyn ja todistajana kuullun poliisimiehen kertomus. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen lähinnä sillä perusteella, mitä lapsen äiti kertoi epäillyn tuntomerkeistä, joista lapsi oli hänelle kertonut. Pääkäsittelyssä äiti totesi, ettei syytetty vastannut näitä tuntomerkkejä.

Siihen, että esitutkinnassa ei ollut järjestetty tunnistamistilaisuutta, A toteaa, että kysymys on ollut lapsen kohdistuneesta rikosepäilystä ja tunnistamisen olisi voinut tehdä vain lapsi eikä hänen äitinsä. Tapahtuma-aikaan 9-vuotiaan lapsen rasittaminen kuulustelun lisäksi tunnistamistilaisuudella ei ollut A:n mukaan perusteltua ottaen huomioon rikoksen laatu. A:n mukaan se ei myöskään ole yleisesti tapana.

A toteaa, että pääkäsittelyä voidaan pitää tutkinnan viimeisenä vaiheena, jolloin usein asia vasta henkilötodistelun kautta selviää lopullisesti. Näin on usein esimerkiksi tunnistamisen suhteen. A:n mukaan lapsen esittämien tuntomerkkien perusteella oli perusteltua, että poliisi kohdisti epäilynsä juuri kantelijaan.

A toteaa, että lapsiin kohdistuneiden rikosten osalta myös selvittämistä on tavanomaisia rikoksia suurempi. Myös tämä näkökohta huomioon ottaen syytteen nostaminen ja pääkäsittelyn järjestäminen oli A:n mielestä perusteltua.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä toteaa lausunnossaan, että kantelijan syyllisyyttä laittomaan uhkaukseen tukeva näyttö on ollut heikkoa. Asianomistajana ollutta tyttöä on kuulusteltu vasta noin vuosi epäillyn rikoksen jälkeen. Apulaisvaltakunnansyyttäjän käsityksen mukaan esitutkinta ei ole ollut riittävä syyteharkinnan suorittamiseksi, kun esitutkinnassa ei ollut suoritettu tunnistusta. Asiassa ei ole käynyt ilmi syytä, jonka johdosta kihlakunnansyyttäjä A ei olisi voinut edellyttää, että ennen syyteharkinnan suorittamista esitutkinnassa olisi tullut järjestää tunnistus, jossa asianomistajan olisi tullut tunnistaa rikosentekijä vertailuhenkilöiden tai heidän kuviensa joukosta. Haastehakemuksen todisteluosasta ei käy ilmi, kuinka vastaajan syyllisyys on ollut tarkoitus osoittaa oikeudenkäynnissä toteen. Vastaajan asuinpaikka ei ole ollut vahva todiste syyllisyydestä. Syytteen nostaminen ja ajaminen esitetyn selvityksen perusteella ei apulaisvaltakunnansyyttäjän mukaan näytä perustuneen todennäköisiin syihin.

3.2

Oikeusohjeita

Syyttäjälaitoksesta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla.

Esitutkintalain 5 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan esitutkinnassa selvitetään rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat.

Esitutkintalain 15 §:n 2 momentin mukaan poliisin on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta taikka lisätutkimuksia sekä noudatettava syyttäjän esitutkinnan 5 §:ssä säädettyjen tavoitteiden turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:n mukaan syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

3.3

Arviointi

Arvioinnin perusteena olevia seikkoja

Syyttäjälaitoksesta annettua lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 286/2010 vp) mukaan syyttäjän on huolehdittava siitä, että esitutkinnassa kerätty aineisto on riittävä syyteharkinnan pohjaksi ja että esitutkinnassa on otettu huomioon sekä epäillyn syyllisyyden puolesta että sitä

vastaan puhuvat tosiseikat. Syyteharkinnassa syyttäjän on arvioitava, täyttääkö tutkittava teko jonkin rikoksen tunnusmerkistön ja onko epäillyn syyllisyydestä riittävä näyttö. Syyttäjän velvollisuutena on tarvittaessa lisätutkinnalla varmistaa, että asiassa on hankittu tai yritetty hankkia kaikki se selvitys, joka on tarpeen asianmukaisen syyteharkinnan suorittamiseksi.

Syytteen nostamisen lainmukaisena edellytyksenä olevia ”todennäköisiä syitä” on asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 82/1995 vp) kuvattu: ”Tämä sisältää vaatimuksen sekä epäiltynä olevan henkilön että syypääksi toteavan tuomion todennäköisyydestä.”

Syytekynnystä on lisäksi kuvattu oikeuskirjallisuudessa useilla eri tavoilla.

Oikeuskirjallisuudessa toiset katsovat syytekynnyn ylittävän, kun syyllisyyden vahvistava tuomio näyttää selvästi todennäköisemmältä kuin vapauttava tuomio. Toiset taas katsovat riittäväksi sen, että syyllisyys on todennäköisempää kuin syyttömyys. Toisaalta on katsottu, että syytekynnys voi vaihdella sen mukaan, miten asian selvittämisen intressi ja vastaajan oikeusturvaintressi suhtautuvat toisiinsa (Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen: Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 1, 1.6.2001).

Kihlakunnansyyttäjä A on selvityksessään katsonut, että koska kyse on ollut lapsen kohdistuneesta epäilystä rikoksesta, sen selvittämisen intressi on ollut erityisen suuri.

Selvittämisen intressin merkitystä on oikeuskirjallisuudessa käsitellyt Jaakko Jonkka, jonka artikkelista Syyttäjänrooli ja syytekynnys (DL 6/2003, s. 976–992) ilmenee muun muassa seuraavaa:

Painavan selvittämisen intressin on katsottu vaikuttavan niin, että näytöllisessä rajatapauksessa syytteen nostaminen on vähäisen selvittämisen intressin rikosta perustellumpaa. Selvittämisen intressin painoarvoa arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota kahteen tekijään. On kiinnitettävä huomiota siihen, miten tärkeää kyseisessä tapauksessa olisi jatkaa rikosjutun tutkintaa oikeudenkäyntivaiheessa sen sijaan että tutkinta lopetettaisiin syyteharkintaan. Toisaalta on arvioitava, missä määrin voidaan tutkinnan jatkamisen oikeudenkäyntivaiheessa perustellusti odottaa selvittävän asiaa ja lähinnä syyllisyyskysymystä.

Selvittämisen intressin ”vastapuolena” on oikeusturvaintressi. Syytteen nostaminen tapauksessa, jossa näyttö ei käytännöllisesti katsoen ole täysin selvä, sisältää aina riskin siitä, että tosiasiallisesti syytön joutuu alistumaan oikeuskäsittelyyn ja syytteen nostaminen näytöllisessä rajatapauksessa voi vaarantaa oikeusturvaa.

On tosin huomattava, että olipa rikosjutun tutkiminen arvioitavissa esim. rikoksen törkeyden ja laajavaikutuksellisuuden vuoksi miten tärkeäksi hyvänsä, ei tämä vielä tee syytteen nostamista syytekynnyn ylittymistä koskevassa epävarmuustilanteessa hyväksyttäväksi. On arvioitava, missä määrin voidaan oikeuskäsittelyn perustellusti arvioida selvittävän asiaa.

Mainitussa artikkelissaan Jonkka on lisäksi todennut, että rikosprosessin tehtävänä olevan rikosvastuun toteuttamista rajoittaa yksilön oikeusturvasta huolehtiminen, jonka tärkein sisältö on syyttömän suojaaminen muun muassa aiheettomalta syyttämiseltä ja perusteettomalta tuomitsemiselta (syyttömän suojaamisen periaate). Syyttömän suojaamisen tärkeimpiä takeita ovat riittävän korkeat näyttökynnykset.

Johtopäätös

Tässä asiassa rikosilmoitus on tehty 4.2.2011 ja lasta on kuultu 17.1.2012 eli lähes vuoden päästä. Esitutkintapöytäkirja on päivätty 26.1.2012 ja haastehakemus on päivätty 2.8.2012.

Pidän kihlakunnansyyttäjä A:n arvioita siitä, että selvittämisentressillä on tilanteessa ollut suurempi painoarvo epäillyn rikoksen kohdistuessa varsin nuoreen lapseen kuin jos samanlainen teko olisi kohdistunut täysi-ikäiseen, hyväksyttävänä. Mielestäni selvittämisentressi ei tässä olisi kuitenkaan saanut ohittaa sitä seikkaa, että se selvitys, jota A oli käsitykseni mukaan odottanut tuomioistuinkäsittelyssä (tunnistaminen), olisi ollut vaivatta suoritettavissa jo esitutkinnassa syyttäjän lisätutkintapyynnön perusteella. Pikemminkin selvittämisentressin johdosta olisi siis tullut varmistua (mieluiten asianmukaisen esitutkintayhteistyön keinoin) siitä, että epäily pieneen lapseen kohdistuneesta rikoksesta olisi selvitetty jo esitutkinnassa mahdollisimman ripeästi ja asianmukaisesti näyttöä hankkien.

Tunnistaminen tulee lähtökohtaisesti suorittaa mahdollisimman pian teon jälkeen. Se, että asianomistajana on lapsi, korostaa entisestään tutkinnan joutuisuusvaatimusta. Luotettavasti toimitettu tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeää esitutkinnan suuntaamiselle ja sitä kautta sekä rikoksesta epäillyn henkilön että asianomistajan oikeuksien toteutumiseksi.

Se, milloin esitutkinta on riittävä syyteharkinnan suorittamiseksi, sisältää varsin paljon harkintavaltaa ja riittävyys perusteeksi yksittäistapauksissa on esitettävissä useita eri suuntiin vaikuttavia perusteita. Myös se, milloin yksittäistapauksessa on olemassa syytteen nostamisen edellytyksenä olevat todennäköiset syyt, on pitkälle harkinnanvaraista ja sen jälkikäteiseen arviointiin on tulkinnanvaraisuuden vuoksi suhtauduttava varovaisuudella.

Käsillä olevassa asiassa kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että sekä esitutkinnan puutteellisuus että todennäköisten syiden puuttuminen on mielestäni ollut varsin ilmeistä.

Voinkin yhtyä apulaisvaltakunnansyyttäjän lausunnossaan esittämään, jonka mukaan esitutkinta asiassa ei ole ollut riittävä syyteharkinnan suorittamiseksi. Kihlakunnansyyttäjä A ei ole syyteharkinnan yhteydessä velvollisuutensa mukaisesti pitänyt huolta siitä, että esitutkinta olisi ollut riittävä syyteharkinnan suorittamiseksi. A ei selvityksessään ole esittänyt hyväksyttävää syytä sille, miksi tunnustamista ei olisi tullut järjestää jo esitutkinnassa.

Olen samaa mieltä apulaisvaltakunnansyyttäjän kanssa siitäkin, että syytteen nostaminen asiassa ole perustunut todennäköisiin syihin. Käytettävissäni olevan esitutkinta-aineiston perusteella en ole vakuuttunut siitä, että syyllisyyden vahvistava tuomio olisi näyttänyt selvästi todennäköisemmältä kuin vapauttava tuomio taikka että epäillyn syyllisyys olisi ollut todennäköisempää kuin syyttömyys. Erityisesti toimenpiteet rikoksesta epäillyn henkilöllisyyden selvittämiseksi ovat olleet silmiinpistävästi riittämättömiä.

Edellä olevan perusteella katson, että kihlakunnansyyttäjä A on syyteharkinnassaan menetellyt lainvastaisesti tehdessään syyteharkinnan riittämättömän esitutkinnan perusteella ja nostaessaan syytteen ilman, että asiassa on ollut todennäköisiä syitä.

Seuraamusta harkitessani olen ottanut huomioon, että kysymys on syyttäjän perustehtävästä. Syytteen nostaminen ilman lainmukaista selvitystä rikoksesta epäillyn syyllisyydestä on omiaan vaarantamaan syytteeseen joutuvan oikeusturvaa ja on vastoin syyttömän suojaamisen periaatetta. Menettely on vaarantanut myös asianomistajalle perustuslain 21 §:ssä turvattujen oikeuksien toteutumista.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan kihlakunnansyyttäjä A:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.3 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.